

**ВІДОКРЕМЛЕНИЙ СТРУКТУРНИЙ ПІДРОЗДІЛ
«ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ
МУКАЧІВСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ»**

Предметна (циклова) комісія викладачів педагогіки, психології, методик
дошкільного виховання та фізичної культури

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Заступниця директора з навчальної роботи
Олена МІШКУЛИНЕЦЬ

«*Олена*» серпень 2025 року

**ПРОГРАМА
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

ВК 3.2 Робота з дітьми дошкільного віку з обмеженими можливостями

Підготовки : фахового молодшого бакалавра

(назва освітньо-професійного ступеня)

Галузь знань : 01 Освіта / Педагогіка

(шифр і назва галузі знань)

Спеціальність: 012 Дошкільна освіта

(шифр і назва спеціальності)

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО: Відокремлений структурний підрозділ «Гуманітарно-педагогічний фаховий коледж Мукачівського державного університету»

Навчальна програма з дисципліни «Робота з дітьми дошкільного віку з обмеженими можливостями» для здобувачів освіти

з галузі знань 01 Освіта / Педагогіка

за спеціальністю 012 Дошкільна освіта

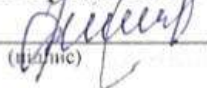
Розробник (укладач) програми:

Наталія КЕРТИС, викладач педагогіки та методик дошкільного виховання, спеціаліст «вищої категорії», викладач-методист», старший викладач

Програму схвалено на засіданні предметної (циклової) комісії викладачів педагогіки, психології, методик дошкільного виховання та фізичної культури

Протокол № 1 від 25 серпня 2025 року

Голова предметної (циклової) комісії

_____ (ім'я та прізвище) (Яна ФЕНЬОВ)

Програму обговорено та рекомендовано до затвердження методичною радою ВСП «Гуманітарно-педагогічний фаховий коледж Мукачівського державного університету»

Протокол № 1 від 25 серпня 2025 року

Голова методичної ради

_____ (ім'я та прізвище) (Тетяна ІСАК)

1. ВСТУП

Робоча навчальна програма є нормативним документом закладу фахової передвищої освіти, призначена для спеціальності 012 Дошкільна освіта, спрямована на виконання вимог Закону України «Про освіту», «Закону про вищу освіту», «Закону про фахову передвищу освіту», складена відповідно до вимог, які ставляться до змісту педагогічної психології як науки і навчальної, дисципліни.

Мета курсу:

Мета навчальної дисципліни полягає у формуванні у здобувачів освіти професійних знань, умінь і навичок організації психолого-педагогічної роботи з дітьми дошкільного віку, які мають обмежені можливості здоров'я, а також розвиток компетентності у сфері інклюзивної та спеціальної освіти.

Завдання курсу:

- ознайомлення студентів із сучасними концепціями, моделями, принципами та нормативно-правовою базою інклюзивної освіти в Україні та світі;
- формування цілісного уявлення про психолого-педагогічні особливості розвитку дітей з ООП у дошкільному віці;
- оволодіння знаннями щодо проектування, організації та забезпечення інклюзивного середовища у ЗДО;
- розвиток уміння працювати у складі міждисциплінарної команди супроводу, взаємодіяти з батьками та фахівцями різних профілів;
- формування практичних навичок роботи з дітьми, які мають різні порушення розвитку (мовленнєві, сенсорні, когнітивні, емоційно-вольові, поведінкові тощо);
- виховання толерантності, педагогічної етики, професійної відповідальності та готовності до інклюзивної практики.

Вивчення даної дисципліни зумовлене актуальними суспільними потребами та державними освітніми пріоритетами. Інклюзивна освіта є ключовим напрямом модернізації освітньої галузі України, оскільки гарантує рівні права та можливості для всіх дітей незалежно від їхніх психофізичних

особливостей.

Майбутні педагоги дошкільної освіти повинні бути готовими:

- створювати комфортні умови для розвитку та навчання дітей з різними потребами;
- забезпечувати індивідуалізацію та диференціацію освітнього процесу;
- впроваджувати сучасні технології та методики корекційно-розвивальної роботи;
- взаємодіяти з батьками, громадою та державними інституціями у сфері інклюзії.

У результаті вивчення курсу студенти повинні **знати:**

- теоретико-методологічні основи інклюзивної освіти;
- вікові та індивідуальні особливості психофізичного розвитку дітей дошкільного віку з ООП;
- національне та міжнародне законодавство щодо забезпечення інклюзії;
- сучасні технології, методики та стратегії інклюзивного навчання;
- функції та завдання команди психолого-педагогічного супроводу.

вміти:

- аналізувати та оцінювати умови інклюзивного освітнього середовища у ЗДО;
- розробляти та впроваджувати індивідуальні програми розвитку (ІПР);
- застосовувати методики діагностики та корекційно-розвивальної роботи;
- ефективно взаємодіяти з батьками, асистентами, психологами та логопедами;
- проектувати освітні та корекційні проекти з урахуванням потреб дітей з ООП.

Вивчення навчальної дисципліни спрямоване на формування професійних компетентностей майбутніх педагогів, до складу яких входять:

ІК1. Здатність вирішувати типові спеціалізовані завдання та практичні проблеми в галузі дошкільної освіти з розвитку, навчання і виховання дітей дошкільного (раннього та передшкільного) віку, що передбачає застосування загальних психолого-педагогічних теорій та фахових методик дошкільної освіти та характеризуються комплексністю та невизначеністю умов; нести відповідальність за результати своєї діяльності; здійснювати контроль за

іншими особами у визначених ситуаціях

ЗК3. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

СК6. Здатність до розвитку психічно-емоційної сфери особистості дітей дошкільного (раннього та передшкільного) віку.

СК13. Здатність до організації освітнього процесу з урахуванням індивідуальних фізичних і психічних можливостей дітей в найбільш оптимальних для них формах.

Програмні результати навчання

РН3. Встановлювати зв'язок між процесом розвитку, навчання та виховання дітей дошкільного (раннього та передшкільного) віку відповідно до їхніх вікових особливостей.

РН16. Володіти методиками та технологіями зони актуального та ближнього розвитку дітей дошкільного (раннього та передшкільного) віку різного рівня розвитку.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни.

Змістовий модуль 1. Теоретико-методологічні засади інклюзивної та спеціальної освіти

Тема 1. Поняття «особливі освітні потреби» та «обмежені можливості здоров'я».

Виникнення та розвиток термінів «особливі освітні потреби» і «обмежені можливості здоров'я». Міжнародні та національні підходи до визначення цих понять. Категорії дітей з ООП: з порушенням зору, слуху, опорно-рухового апарату, інтелектуального розвитку, із РАС, із мовленнєвими порушеннями тощо. Співвідношення понять: «обмежені можливості здоров'я» – медико-біологічна характеристика; «особливі освітні потреби» – педагогічна категорія, що визначає потребу в підтримці та адаптації навчального процесу. Значення раннього виявлення та корекційно-розвивальної роботи.. Педагогічні та соціальні наслідки для дітей із ООП.

Тема 2. Історія розвитку спеціальної та інклюзивної освіти в Україні та світі.

Зародження спеціальної освіти у ХІХ–ХХ століттях; розвиток шкіл для дітей з порушеннями слуху, зору та інтелектуального розвитку; поява концепцій інклюзивної освіти та інтеграції дітей з ОМ у загальноосвітні заклади. Етапи створення спеціальних закладів і навчальних програм; законодавчі ініціативи щодо інклюзивного навчання; сучасний стан інклюзії в дошкільній та шкільній освіті. Педагогічні принципи та підходи: від ізоляції до інтеграції та інклюзії; гуманізація освіти та врахування прав дітей з ОМ; розвиток методик навчання, адаптованих до потреб кожної дитини.

Тема 3. Нормативно-правова база щодо роботи з дітьми з ОМ.

Конституційні права дітей: право на освіту та рівні можливості; забезпечення доступу до дошкільної та шкільної освіти. Основні закони та нормативні документи: Закон України «Про освіту»; Закон України «Про повну загальну середню освіту»; Концепція розвитку інклюзивної освіти; Національна стратегія реформування системи освіти для дітей з ОМ. Правила організації

інклюзивного середовища у ЗДО та школах. Міжнародні документи та стандарти: Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю; рекомендації ЮНЕСКО щодо інклюзивної освіти; європейські практики інтеграції дітей з ОМ у навчальні заклади.

Тема 4. Принципи та моделі інклюзивного навчання у дошкільній освіті.

Вивчення основних принципів та підходів до організації навчання дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами. Забезпечення ефективної інтеграції дітей з обмеженими можливостями у освітнє середовище та створення умови для їхнього гармонійного розвитку.

Тема 5. Роль педагога у забезпеченні рівних освітніх можливостей.

Аналіз функцій і завдань вихователя або вчителя в організації навчання та розвитку дітей з особливими освітніми потребами. Взаємодія з батьками, асистентами вихователя та іншими фахівцями (психологами, логопедами, дефектологами), що дозволяє забезпечити комплексний підхід до навчання та розвитку дитини. Усвідомлення відповідальності педагога за рівні освітні можливості, оволодіння практичними навичками організації інклюзивного процесу та формування компетентності для роботи з дітьми з обмеженими можливостями у дошкільному середовищі.

Змістовий модуль 2. Психолого-педагогічні особливості розвитку дітей дошкільного віку з ОМ

Тема 6. Діти з порушенням зору та слуху.

Характеристика порушень зору та слуху у дітей дошкільного віку. Вплив сенсорних порушень на розвиток пізнавальних, мовленнєвих і соціальних навичок. Особливості педагогічного підходу до дітей з порушенням зору: використання тактильних і аудіальних методів, спеціальних дидактичних матеріалів. Особливості педагогічного підходу до дітей з порушенням слуху: сурдопедагогічні методи, розвиток слухового сприймання, артикуляції та комунікації. Організація інклюзивного навчального середовища для дітей із сенсорними порушеннями.

Тема 7. Діти з порушенням опорно-рухового апарату.

Класифікація порушень опорно-рухового апарату у дітей дошкільного віку. Вплив рухових обмежень на загальний розвиток дитини (пізнавальний, соціальний, емоційний). Методи корекції та фізичного розвитку: фізкультурні заняття, реабілітаційні вправи, адаптовані ігри. Адаптація освітнього середовища для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату (спеціальні меблі, обладнання, допоміжні засоби).

Тема 8. Діти з інтелектуальними порушеннями.

Визначення та класифікація інтелектуальних порушень у дітей. Вплив інтелектуальних порушень на пізнавальний, мовленнєвий та соціальний розвиток. Особливості навчання дітей з різними ступенями інтелектуальної недостатності. Методи та прийоми розвитку мислення, пам'яті, уваги та мовлення. Організація індивідуального та групового навчання з використанням адаптованих програм.

Тема 9. Діти з розладами спектра аутизму.

Визначення та особливості дітей з розладами спектра аутизму. Вплив РАС на соціальний, емоційний та пізнавальний розвиток. Особливості комунікації та поведінки дітей з РАС. Методи педагогічної підтримки та корекції (сенсорна інтеграція, прикладний аналіз поведінки, візуальні опори). Адаптація освітнього середовища для дітей з РАС. Індивідуалізація навчання та формування режимів діяльності.

Змістовий модуль 3. Організація освітнього процесу в дошкільних закладах для дітей з ОМ

Тема 10. Створення інклюзивного середовища у закладі дошкільної освіти.

Поняття та складові інклюзивного середовища у закладі дошкільної освіти. Фізична доступність: адаптація приміщень, меблів, обладнання Психологічна та соціальна адаптація дітей з ООП та колективу однолітків. Використання диференційованих та інтегрованих методів навчання. Роль педагога та асистента вихователя у створенні інклюзивного середовища. Взаємодія з

батьками та фахівцями для комплексної підтримки дітей. Створення атмосфери толерантності та прийняття у групі.

Тема 11. Адаптація та модифікація освітніх програм для дітей з ОМ.

Поняття адаптації освітньої програми для дітей з ООП. Принципи індивідуалізації та диференціації навчального процесу. Методи та прийоми модифікації змісту, форм і темпу занять. Використання спеціальних дидактичних матеріалів та інтерактивних методик. Планування індивідуальних та групових занять для дітей з різними видами порушень. Оцінка ефективності адаптованих освітніх програм.

Тема 12. Використання спеціальних дидактичних матеріалів і технічних засобів.

Поняття та класифікація спеціальних дидактичних матеріалів. Види технічних засобів навчання для дітей з ООП. Використання дидактичних матеріалів для розвитку сенсорного сприймання, мислення та мовлення. Адаптація навчальних матеріалів під індивідуальні потреби дітей. Організація навчального процесу з використанням технічних засобів. Вибір та комбінування матеріалів і технічних засобів для різних категорій дітей.

Тема 13. Роль асистента вихователя в роботі з дітьми з ОМ.

Поняття та завдання асистента вихователя у закладі дошкільної освіти. Функції асистента під час індивідуальної та групової роботи з дітьми з ОМ. Методи підтримки розвитку комунікативних, соціальних та пізнавальних навичок. Організація допоміжних активностей та використання дидактичних матеріалів. Забезпечення безпеки та адаптації дітей у навчальному процесі. Співпраця з педагогом, батьками та фахівцями для комплексної підтримки дитини. Професійні якості та компетентності асистента вихователя в інклюзивному середовищі

Змістовий модуль 4. Методи та технології психолого-педагогічної підтримки

Тема 14. Індивідуальний підхід у навчанні та вихованні дітей дошкільного віку з ОМ.

5

Поняття та принципи індивідуального підходу у навчанні та вихованні. Особливості психофізичного розвитку дітей з обмеженими можливостями. Диференціація завдань та адаптація освітніх програм під індивідуальні потреби. Використання спеціальних дидактичних матеріалів та корекційних методик. Планування та організація індивідуальної роботи з дітьми у групі. Роль педагога у забезпеченні максимального розвитку здібностей кожної дитини.

Тема 15. Ігрова терапія, арт-терапія, музикотерапія.

Поняття ігрової терапії, арт-терапії та музикотерапії. Психолого-педагогічні завдання цих методик для дітей з ОМ. Використання ігрових методів для розвитку комунікативних та соціальних навичок. Арт-терапевтичні прийоми для самовираження та розвитку дрібної моторики. Музикотерапевтичні вправи для стимуляції психомоторного і мовленнєвого розвитку. Індивідуалізація та адаптація терапевтичних методів під потреби кожної дитини.

Тема 16. Методи розвитку мовлення та комунікації дітей з ОМ.

Вплив обмежених можливостей на розвиток мовлення та комунікації дітей. Психолого-педагогічні завдання розвитку мовлення у дітей з ОМ. Логопедичні та слухо-мовні методи корекції мовлення. Використання ігор, наочних матеріалів та комунікативних пристроїв. Індивідуальний та груповий підхід у розвитку комунікації. Співпраця з фахівцями (логопеди, психологи) та батьками для підтримки розвитку мовлення. Методи оцінювання результатів розвитку мовлення та комунікативних навичок.

Тема 17. Соціалізація та формування навичок самостійності.

Поняття соціалізації та самостійності у дітей з ОМ. Вплив обмежених можливостей на розвиток соціальних та побутових навичок. Методи формування самостійності та побутових умінь. Розвиток комунікативних і соціальних навичок через ігри та групову діяльність. Індивідуальний та диференційований підхід у розвитку самостійності та соціалізації.

Змістовий модуль 5. Взаємодія з батьками та фахівцями команди супроводу

Тема 18. Особливості роботи з батьками дітей з ОМ.

Значення взаємодії педагога з батьками дітей з ОМ. Принципи ефективного спілкування та консультування батьків. Інформування батьків про особливості розвитку та потреби дитини. Спільне планування та реалізація індивідуальної освітньої програми. Психологічна підтримка родини та розвиток довіри. Роль батьків у соціалізації та навчанні дитини вдома. Методи партнерської взаємодії педагогів, батьків і фахівців для комплексної підтримки дітей.

Тема 19. Співпраця вихователя з психологом, логопедом, дефектологом.

Роль вихователя, психолога, логопеда та дефектолога у роботі з дітьми з ОМ. Принципи ефективної командної взаємодії педагогів та фахівців. Спільне планування індивідуальних та групових занять. Координація корекційно-розвивальної роботи та діагностики розвитку дітей. Використання рекомендацій фахівців для адаптації освітнього процесу. Інтеграція індивідуальних програм розвитку у загальний навчальний процес.

Тема 20. Командний підхід у роботі з дитиною з ОМ.

Поняття та принципи командного підходу у роботі з дітьми з ОМ. Ролі та обов'язки учасників команди: вихователь, асистент, психолог, логопед, дефектолог, батьки. Методи спільного планування індивідуальних та групових занять. Координація корекційно-розвивальної та навчальної роботи. Обмін інформацією та аналіз результатів для адаптації освітнього процесу. Використання міждисциплінарного підходу для комплексної підтримки дитини.

Тема 21. Соціально-педагогічний супровід сім'ї.

Поняття та завдання соціально-педагогічного супроводу сім'ї. Роль педагогів у підтримці сім'ї дитини з ОМ. Консультування батьків щодо розвитку та навчання дитини. Психологічна підтримка сім'ї та розвиток батьківських компетентностей. Співпраця з фахівцями та органами соціального захисту. Координація роботи педагогів, психологів і соціальних працівників. Використання ресурсів та програм підтримки сімей дітей з ОМ.

3. Рекомендована література

Базова

1. Аніщук А. М. Актуальні проблеми дошкільної та інклюзивної освіти [Електронний ресурс] : навч. посібн. / А. м. Аніщук. - Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2023. – 268 с.
2. Аргіропулос Д. Інклюзивна педагогіка [Електронний ресурс] : навч. посіб. / Д. Аргіропулос, Н. Тарнавська. - Житомир : Видавець О. О. Євенок, 2020. – 248 с.
3. Буйнова Т. П. Крок за кроком до інклюзії [Електронний ресурс] : метод. посіб. / Т. П. Буйнова. - Полтава, 2022. – 71 с.
4. Дегтяренко Т. М. Система корекційно-реабілітаційної роботи з дошкільниками з особливими освітніми потребами (1991-2008 рр.) [Електронний ресурс] : навч.-метод. посіб. Ч. 1 / Т. М. Дегтяренко. - Суми : СумДПУ імені А .С. Макаренка, 2022. – 232 с.
5. Індекс інклюзії : дошкільний навчальний заклад [Електронний ресурс] : навч.-метод. посіб. / під заг. ред. В. І. Шинкаренко. - Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2011. – 100 с.
6. Інклюзивна освіта від А до Я: poradnik для педагогів і батьків [Електронний ресурс] : посібник / уклад.: Н. В. Заєркова, А. О. Трейтяк. – Київ, 2016.- 68 с.
7. Інклюзія в ЗДО : метод. посіб. / упоряд. Л. А. Швайка. - Харків : Основа, 2021. – 144 с.
8. Компанець Н. М. Моделювання індивідуального розвитку дитини з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного ДНЗ [Електронний ресурс] : навч.-метод. посіб. / Н. М. Компанець, І. В. Луценко. - Київ : Інститут спеціальної педагогіки НАПН України, 2018. – 66 с.
9. Компанець Н. М. Організаційно-методичний супровід дитини з особливими освітніми потребами в умовах ДНЗ [Електронний ресурс] : навч.-метод. посіб. / Н. М. Компанець, І. В. Луценко, Л. В. Коваль. - Київ : Видавнича група «АТОПОЛ», 2018. – 100 с.

10. Конопляста С. Ю. Логопсихологія : навч. посіб. / С. Ю. Конопляста, Т. В. Сак. - Київ : Знання, 2012. – 293 с.
11. Кравченко Г. Ю. Інклюзивна освіта в ДНЗ. Для всіх вікових груп [1 електрон. опт. диск (CD-ROM)] : посібник / Г. Ю. кравченко, Г. О. Сіліна. - Харків : Ранок, 2018. – 176 с.
12. Навчально-методичний комплект. Навчально-методичний посібник «Особлива дитина в інклюзивному навчальному закладі» [Електронний ресурс] : навч.-метод. посіб. / Л. В. Коваль, Н. М. Компанієць, Н. О. Квітка та ін. - Київ : Інститут спец. педагогіки НАПН України, 2017. – 362 с.
13. Погоріла О. Б. Використання сучасних педагогічних практик у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами закладу дошкільної освіти [Електронний ресурс] : посібник / О. Б. Погоріла. - Гадяч, 2023. – 75 с.
14. Султанова Н. В. Реабілітаційні технології в системі соціально-педагогічної роботи з особливими дітьми [Електронний ресурс] : навч.-метод. посіб. / Н. В. Султанова. – Миколаїв : МНУ імені В.О.Сухомлинського, 2020. – 102 с.
15. Тарапака Н. В. Інклюзія в дошкільлі: розвиток дітей із психофізичними вадами в умовах реалізації Базового компонента дошкільної освіти [Електронний ресурс] : навч.-метод. посіб. / Н. В. Тарапака, Л. В. Кашуба. - Кіровоград, 2013. – 140 с.
16. Тарасун В. В. Логодидактика : навч. посіб. / В. В. Тарасун. - 2-е вид. - Київ : Видавничий Дім «Слово», 2011. – 392 с.

4.Засоби діагностики успішності навчання: індивідуальне і фронтальне опитування, оцінювання письмових завдань, дидактичне тестування, перевірка групових творчих завдань.

5. Форма контролю: залік.